

Tanári segédlet Ajánlott évfolyam: 8. Időtartam: 45'	Kísérletek a nitrogén vegyületeivel		KÉMIA LEVEGŐ VIZSGÁLATAI
--	--	---	---

Kötelező védőeszköz: 	Balesetvédelmi rendszabályok:
---	--

Tudod-e A légkör legnagyobb mennyiségben jelenlévő állandó gáza a nitrogén, amely a légkör 78 %-át alkotja. A nitrogén természetben is előforduló hidridje az ammónia. A talajban ammónia keletkezik az elpusztult élőlények fehérjéinek lebomlása során. A képződött ammóniát a nitrifikáló baktériumok nitráttá oxidálják, majd e nitrátot a növények tápanyagként hasznosítják. A nitrogénhez képest az ammónia sokkal több reakcióban vesz részt. E reakciókból tanulmányozunk néhányat!

Miért kisebb az elemi nitrogén reakciókészsége, mint az ammóniáé?

A nitrogénben az atomokat háromszoros kovalens kötés kapcsolja össze, az ammóniában pedig csak egyszeres.

1. Tanári kísérlet: Ammónia-szökőkút bemutatása

Szükséges eszközök: 250 cm ³ -es frakcionáló lombik, 500 cm ³ -es hosszúnyakú gömblombik, üvegcád bor-szeszégő vagy Bunsen-égő, Bunsen-állvány lombikfogóval	Szükséges anyagok: ammónia 30 %-os oldata, fenoltalein-oldat, desztillált víz, horzsakő
---	--

A kísérlet menete:

A frakcionáló lombikba 50 cm³ tömény ammóniát öntünk, majd néhány horzsakövet teszünk bele. Óvatosan melegítjük az ammónia oldatot, és a fejlődő gázt gömblombikban felfogjuk. A lombikot egy üvegcsővet tartalmazó egyfuratú dugóval zárjuk le. Az üvegcső segítségével a lombikba 4-5 csepp vizet juttatunk. A lombik gáztartalmát a néhány csepp vízzel jól összerázzuk, majd az üvegcádba helyezük. A víz alatt az üvegcső nyílásáról ujjunkat elvesszük, és így nyitottá válik a rendszer.

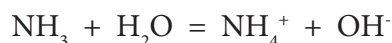
Tapasztalat:

A kinyitott csövön keresztül a víz szökőkútszerűen a lombikba áramlik, és a fenoltaleines víz színe pirosra változik.

Magyarázat:

Az ammóniát szájával lefelé tartott lombikba fogjuk fel, mert az ammónia sűrűsége kisebb a levegőnél, így az ammónia gáz felfelé száll. A víz behatolása a lombikba azt bizonyítja, hogy a lombikban lecsökkent a nyomás a külső légtérhez képest. A nyomásváltozás oka, hogy a lombikba juttatott néhány csepp vízben az ammónia feloldódott, és így lecsökkent az ammónia molekulák száma és nyomása a lombikban. Az indikátor színváltozása bizonyítja, hogy a víz semleges kémhatása lúgosra változott. A kémhatásváltozás bizonyítja, hogy az ammónia vízben való oldódása fizikai és kémiai oldódás is.

Írjuk fel a lezajlott kémiai reakció egyenletét!

A reakcióban H⁺ vándorlás történik, az ammónia bázisként, a víz savként viselkedik a reakcióban.

2. Tanulói kísérlet: ammónia reakciója sósavval

Szükséges eszközök: 2 db legalább 100 cm³-es magas főzőpohár

Szükséges anyagok: tömény sósav, tömény ammónia-oldat

A kísérlet menete:

Az egyik főzőpohárba néhány csepp tömény sósavat, a másikba néhány csepp tömény ammónia oldatot öntünk. A főzőpoharakat mozgatva a falukon szétterítjük a folyadékréteget. Ügyeljünk arra, hogy a két főzőpohár a lehető legmesszebb helyezkedjen el egymástól. Ezután a két főzőpoharat egymásra illesztjük, úgy hogy a sósavas főzőpohár helyezkedik el felül.

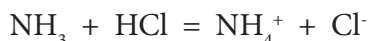
Tapasztalat:

Az összeillesztett főzőpoharakban fehér füst keletkezik.

Miért kellett az ammóniás főzőpohárnak alul elhelyezkednie?

Magyarázat:

Az ammónia sűrűsége kisebb a levegőnél, így felfelé száll, ellenben a hidrogén-klorid sűrűsége nagyobb a levegőnél, így lesüllyed a főzőpoharakban. A fehér füst a szilárd ammónium-klorid keletkezését bizonyítja. Írjuk fel a végbement kémiai reakció egyenletét!

A reakcióban H⁺ vándorlás történik, az ammónia bázisként, a hidrogén-klorid savként viselkedik a reakcióban.

3. Tanulói kísérlet: Ammónia reakciója réz-szulfát oldattal

Szükséges eszközök: kémcsőállvány, 2 db kémcső, 2 db 100 cm³-es főzőpohár,

Szükséges anyagok: ammónia-oldat (2 M-os), réz-szulfát (0.5 M-os)

A kísérlet menete:

Öntsünk az egyik kémcsőbe rézszulfát-oldatot, majd lassan, több részletben kétszeres térfogatú ammónia-oldatot. A másik kémcsőben fordítva, azaz kb. 2 cm³ ammónia-oldathoz lassan, több részletben kétszeres térfogatú réz-szulfát-oldatot adagolunk.

Tapasztalat

Az első kémcsőben először világoskék csapadék keletkezik, majd az ammónia felesleg hatására mélykék (azúrkék) színnel feloldódik. Tehát a kísérlet végén a mélykék színű oldat van.

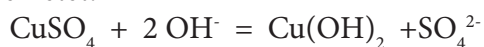
A második kémcsőben először mélykék színű oldat keletkezik, majd a réz-szulfát felesleg hatására leválik a világoskék csapadék. Tehát a kísérlet végén itt világoskék színű csapadékunk van.

Ez a kísérlet megmutatja, hogy a reakció terméke nemcsak az anyagi minőségtől, hanem a koncentrációviszonyoktól is függ.

Magyarázat:

A csapadék a réz- és a hidroxid-ionok összekapcsolódásával keletkezik. A hidroxid-ionok az ammónia és a víz kölcsönhatása során keletkeztek.

Írjuk fel a lezajlott kémiai reakció egyenletét!

A mélykékszínű anyag a réz és az ammónia komplexe. E reakcióról csak középiskolában tanulunk majd.

Járj utána: Hogyan zajlik le az ammónia ipari előállítása? Mire is használjuk fel az ammóniát?

Felhasznált irodalom:

Rózsahegy Márta - Wajand Judit: 575 kísérlet a kémia tanításához Nemzeti Tankönyvkiadó